



一带一路

Tomasz Bieliński
Tomasz Michałowski
Ewa Oziewicz

Inicjatywa Pasa i Szlaku **Polska perspektywa**



Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego



Inicjatywa Pasa i Szlaku **Polska perspektywa**



Tomasz Bieliński
Tomasz Michałowski
Ewa Oziwicz

Inicjatywa Pasa i Szlaku **Polska perspektywa**

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2020

Recenzent
prof. dr hab. Kazimierz Starzyk

Redakcja wydawnicza
Anna Herzog-Grzybowska

Korekta
Katarzyna Ambroziak

Projekt okładki i stron tytułowych
Maksymilian Biniakiewicz

Skład i łamanie
Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków Prorektora ds. Badań Naukowych
Uniwersytetu Gdańskiego oraz grantu nr 539-E000-B441-20

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-172-7

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel.: 58 523 11 37; 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. 58 523 14 49

Spis treści

| | |
|--|----|
| Wykaz ważniejszych skrótów | 7 |
| Wstęp | 9 |
| 1. Geneza i rozwój Inicjatywy Pasa i Szlaku oraz jej znaczenie w polityce i gospodarce Chińskiej Republiki Ludowej | 13 |
| 1.1. Wcześniejsze formy gospodarczej ekspansji zagranicznej ChRL | 13 |
| 1.1.1. Etap restrykcji | 14 |
| 1.1.2. Etap inicjacji i ułatwień | 15 |
| 1.1.3. Etap formalizacji oraz wspierania zagranicznych inwestycji bezpośrednich chińskich przedsiębiorstw (1992–2001) | 17 |
| 1.1.4. Etap ekspansji i zachęcania (2002–2012) | 19 |
| 1.2. Going Global 2.0 i Nowy Jedwabny Szlak | 22 |
| 1.2.1. Going Global 2.0 | 22 |
| 1.2.2. Nowy Jedwabny Szlak | 33 |
| 1.3. Regulacje prawne Państwa Środką dla wypływających ZIB | 43 |
| 2. Teoretyczne aspekty Inicjatywy Pasa i Szlaku | 49 |
| 2.1. Przegląd dotychczasowych teorii mogących mieć zastosowanie w kontekście Inicjatywy Pasa i Szlaku | 49 |
| 2.1.1. Międzynarodowa ekonomia polityczna a Inicjatywa Pasa i Szlaku | 50 |
| 2.1.2. Teoretyczna podbudowa chińskich zewnętrznych inwestycji bezpośrednich | 61 |
| 2.2. Inwestycje infrastrukturalne i system ich finansowania w krajach Pasa i Szlaku – ujęcie teoretyczne | 75 |
| 2.3. Koncepcja rozwoju współdzielonego w kontekście Inicjatywy Pasa i Szlaku | 82 |
| 2.4. Model pomocy rozwojowej Chin | 92 |

| | |
|---|-----|
| 3. Chińskie zagraniczne inwestycje bezpośrednie | |
| a Inicjatywa Pasa i Szlaku | 100 |
| 3.1. Wielkość i struktura geograficzna chińskich ZIB | 100 |
| 3.2. Struktura sektorowa chińskich ZIB | 112 |
| 3.3. Ekonomiczne skutki inwestycji realizowanych w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku | 127 |
| 4. Polska na Nowym Jedwabnym Szlaku | 134 |
| 4.1. Relacje polityczne i ramy prawne współpracy gospodarczej pomiędzy Polską a ChRL | 134 |
| 4.2. Wymiana handlowa pomiędzy Polską a Chinami | 141 |
| 4.3. Studia przypadku chińskich ZIB w Polsce | 150 |
| 4.3.1. Inwestycje typu <i>greenfield</i> | 150 |
| 4.3.2. Przejęcia przedsiębiorstw działających w Polsce przez firmy chińskie | 160 |
| 5. Badanie postrzegania inicjatywy BRI przez Polaków | 165 |
| 5.1. Przegląd literatury oraz wyniki przeprowadzonych badań pilotażowych | 165 |
| 5.2. Wyniki badań pilotażowych, metoda badawcza i charakterystyka próby | 169 |
| 5.2.1. Efekty badań pilotażowych | 169 |
| 5.2.2. Zastosowane narzędzia i metody oraz charakterystyka próby badawczej | 171 |
| 5.3. Wnioski z badania ankietowego | 174 |
| 5.3.1. Postrzeganie chińskich inwestycji w Polsce | 174 |
| 5.3.2. Postrzeganie Chin w kontekście gospodarczym, politycznym i społecznym | 176 |
| 5.3.3. BRI w oczach Polaków | 179 |
| 5.3.4. Postrzeganie marek i produktów chińskich | 181 |
| Zakończenie | 187 |
| Bibliografia | 191 |
| Spis rysunków | 211 |
| Spis tabel | 213 |

Wykaz ważniejszych skrótów

| | |
|-------|--|
| AIIB | Asian Infrastructure Investment Bank (Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych) |
| APEC | Asia-Pacific Economic Cooperation |
| ASEAN | Association of South-East Asian Nations (Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej) |
| BGK | Bank Gospodarstwa Krajowego |
| BRI | Belt and Road Initiative (Inicjatywa Pasa i Szlaku) |
| BRIGC | Belt and Road Initiative Green Coalition (Międzynarodowa Koalicja na rzecz Zielonego Rozwoju Inicjatywy Pasa i Szlaku) |
| CGIT | China Global Investment Tracker |
| ChRL | Chińska Republika Ludowa |
| CIC | China Investment Corporation (Korporacja Inwestycyjna Chin) |
| CIDCA | China International Development Cooperation Agency |
| CNOOC | China National Offshore Oil Corporation |
| CNPC | China National Petroleum Corporation |
| CUSMA | Canada-United States-Mexico Agreement (Porozumienie między Stanami Zjednoczonymi, Meksykiem i Kanadą) |
| DAC | Development Assistance Committee (Komitet Pomocy Rozwojowej) |
| GATT | General Agreement on Tariffs and Trade (Układ Ogólny w sprawie Taryf Celnych i Handlu) |
| ICBC | Industrial and Commercial Bank of China |
| IDP | Investment Development Path (ścieżka rozwoju inwestycji) |
| KC | Komitet Centralny |
| KPCh | Komunistyczna Partia Chin |
| KTN | korporacje transnarodowe |
| MEP | międzynarodowa ekonomia polityczna |
| MFW | Międzynarodowy Fundusz Walutowy |

| | |
|--------|---|
| MOFCOM | Ministry of Commerce (Ministerstwo Handlu Chińskiej Republiki Ludowej) |
| MoU | Memorandum of Understanding |
| NAFTA | North American Free Trade Agreement (Północnoamerykański Układ Wolnego Handlu) |
| NDRC | National Development and Reform Commission (Narodowa Komisja Rozwoju i Reform) |
| NOI | <i>net outward investment</i> (pozycja inwestycyjna netto) |
| OBOR | One Belt, One Road (Jeden Pas, Jedna Droga) |
| ODA | Official Development Assistance (oficjalna pomoc rozwojowa) |
| OECD | Organisation for Economic Cooperation and Development (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) |
| PAliIZ | Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych |
| PRL | Polska Rzeczpospolita Ludowa |
| RMB | renminbi (juan) |
| RPA | Republika Południowej Afryki |
| SITC | Standard International Trade Classification (Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Handlu) |
| SOEs | <i>state owned enterprises</i> (przedsiębiorstwa państwowe) |
| SSE | specjalne strefy ekonomiczne |
| TPP | Trans-Pacific Partnership (Partnerstwo Transpacyficzne) |
| UNCTAD | United Nations Conference on Trade and Development (Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju) |
| WTO | World Trade Organization (Światowa Organizacja Handlu) |
| ZIB | zagraniczne inwestycje bezpośrednie |
| ZEA | Zjednoczone Emiraty Arabskie |

Wstęp

Pierwsze dekady XXI wieku przyniosły zasadnicze zmiany w globalnej gospodarce. Dynamicznie postępujące od lat 80. XX wieku procesy globalizacyjne, których głównym zwolennikiem i inicjatorem były Stany Zjednoczone Ameryki, wspierane przez pozostałe rozwinięte gospodarki tzw. Północy, zachodziły z jednej strony dzięki postępowi technicznemu prowadzącemu do spadku kosztów komunikowania się i transportu, a z drugiej dzięki liberalizacji przepływów towarów, usług, kapitału i pracy. Można zastanawiać się, dlaczego w dwóch ostatnich dekadach XX wieku, kiedy nastąpił koniec bezwzględnej ekonomicznej dominacji USA, a w gospodarce światowej zapanował multipolarny układ (tzw. triada, na którą składały się USA, Europa Zachodnia i Japonia), USA propagowały idee globalizacyjne. Jednym z powodów mogło być pojawienie się na gospodarczej scenie coraz liczniejszych korporacji transnarodowych, z których znaczna część miała swoje korzenie w Stanach Zjednoczonych. Towarzyszył im dynamiczny wzrost zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB), które pozwalały korporacjom na lokowanie swojej działalności tam, gdzie było to dla nich najbardziej korzystne. Jednocześnie był to okres otwierania się gospodarki chińskiej na świat, a w gospodarce światowej zaistniały wówczas kraje Azji Wschodniej, tzw. azjatyckie tygrysy, przechodzące gwałtowne uprzemysłowienie i przedstawiające inny od zachodniego model rozwoju gospodarczego. Wkrótce do gry włączyły się przechodzące transformację gospodarki krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

Po pierwszym okresie euforii dynamiką procesów globalizacji w latach dwutysięcznych coraz bardziej uwidaczniały się jej negatywne strony: rosące dysproporcje rozwojowe, szczególnie między Północą a Południem, bieda i głód, nierozwiązane problemy globalne dotyczące

wszystkich krajów świata (ekologiczne, demograficzne czy związane z bezpieczeństwem ekonomicznym). Coraz bardziej oczywisty stawał się fakt, że największym wygranym procesów globalizacyjnych jest gospodarka chińska, która w 2009 roku stała się największym eksporterem na globie, od 2010 roku została drugą po USA gospodarką świata, od 2013 roku stała się największym państwem handlującym, by w 2014 roku prześcignąć nawet USA, stając się największą gospodarką pod względem PKB według parytetu siły nabywczej. Chińskie rezerwy walutowe zwiększyły się z 1 bln USD w 2006 roku do niemal 4 bln USD w lipcu 2014 roku, by później nieco się skurczyć. Przez ostatnie 2,5 roku (czyli od 2018 r.) oscylują wokół 3,1 bln USD¹.

Sukcesy gospodarcze Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) rozbudziły w chińskich elitach chęć przywrócenia ich krajowi należnego mu miejsca w społeczności międzynarodowej. Pamiętając o tym, że do lat 20. XIX wieku Chiny były najpotężniejszą gospodarką na świecie (ponad 30% światowego PKB powstawało właśnie w Chinach)², chiński przywódca Xi Jinping rozpoczął swoją kadencję od przedstawienia „chińskiego marzenia” (*Chinese dream*), którego podstawą ma być „wielka odnowa chińskiego narodu”. „Chińskie marzenie” to przede wszystkim dalszy pokojowy rozwój, zamożne państwo oparte na dobrobycie zwykłych ludzi i spójnym społeczeństwie. Kojarzy się ono z „amerykańskim marzeniem” (*American dream*), ale zgodnie ze stanowiskiem chińskich władz dotyczy ono nie tylko Chińczyków, ale ludzi na całym globie. W takie myślenie wpisuje się przedstawiona przez chińskiego przywódcę Xi Jinpinga koncepcja o nazwie Inicjatywa Pasa i Szlaku, otwierająca Chinom drogę do stania się liderem nowego modelu globalizacji.

Jednym z celów tej publikacji jest przybliżenie genezy chińskiej ekspansji na światowe rynki oraz Inicjatywy Pasa i Szlaku. W tym celu przeprowadzono dogłębną analizę literatury dotyczącej Inicjatywy Pasa i Szlaku, opisano jej podłoże historyczne i założenia gospodarcze oraz omówiono jej teoretyczne ramy. Jest to jedno z pierwszych studiów przedstawiających pogłębioną analizę teoretyczną Inicjatywy Pasa i Szlaku.

¹ *China Foreign Exchange Reserves 1980–2020 Data*, Trading Economics, <https://trading-economics.com> (dostęp: 29.04.2020).

² A. Hu, *The Chinese Economy in Prospect* [w:] *China, the United States, and the Global Economy*, eds. S. Chen, Ch. Wolf Jr., RAND, Santa Monica–Arlington 2001, s. 100.

Można się zastanawiać nad motywami, którymi kierują się Chiny, podejmując tego typu inicjatywę. Szukając uzasadnienia dla tego ogromnego przedsięwzięcia, dokonano przeglądu istniejących teorii zarówno z obszaru ekonomii i finansów, międzynarodowych stosunków gospodarczych, międzynarodowej ekonomii politycznej, zarządzania, jak i nauk politycznych. Podjęto także próbę wpisania tej koncepcji w tak popularną w ostatnich latach ekonomię współdzielenia. Postawiono tezę, że rozwój współdzielony to bardzo istotny element realizowanej przez Chiny przy współudziale wielu innych krajów Inicjatywy Pasa i Szlaku. Tu właśnie należy szukać teoretycznego uzasadnienia dla chińskiej koncepcji dalszego rozwoju gospodarki światowej. Trzeba się równocześnie zastanowić nad ewentualnymi konsekwencjami, zarówno pozytywnymi, jak i negatywnymi, realizacji tej inicjatywy.

Według prezydenta Chin projekty związane z Inicjatywą mają przynieść „pokój i kooperację”, „otwartość i inkluzywność”, „wzajemne uczenie się”, „obopólne zyski” oraz „nowy typ relacji międzynarodowych opartych na kooperacji typu *win-win*”³.

Inicjatywa Pasa i Szlaku w znaczącym stopniu opiera się na chińskich inwestycjach bezpośrednich w krajach uczestniczących w tym projekcie. Za jeden z celów niniejszej pracy obrano zatem prześledzenie wielkości i struktury chińskich inwestycji bezpośrednich na świecie, zarówno w ujęciu regionalnym, jak i sektorowym. Przyjrano się wzorcom inwestycyjnym chińskich firm w różnych regionach świata w kontekście realizowanych tam przez Państwo Środka celów strategicznych.

Ważnym celem publikacji stało się również przybliżenie relacji gospodarczych Polski z Chinami. Przedstawiono relacje polityczne i ramy prawne współpracy gospodarczej pomiędzy Polską a ChRL, przeprowadzono analizę handlu pomiędzy tymi dwoma krajami i opisano wszystkie znaczące chińskie inwestycje bezpośrednie zrealizowane do tej pory w Polsce. W pracy postawiono tezę, że chińskie inwestycje bezpośrednie realizowane w Polsce miały pozytywny wpływ na zatrudnienie, zasoby infrastrukturalne oraz ogólnie otoczenie gospodarcze w tym kraju.

Inicjatywa Pasa i Szlaku zakłada budowę infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, a także połączeń gospodarczych i stanowienie

³ M. Jakimów, *Desecuritisation as a soft power strategy: The Belt and Road Initiative, European fragmentation and China's normative influence in Central-Eastern Europe*, „Asia Europe Journal” 2019, Vol. 17, s. 369–385.

praw, które mają usprawnić handel i inwestycje pomiędzy Chinami a państwami zaangażowanymi w Inicjatywę. Ze strony Chin ma to zaowocować nowymi możliwościami w zakresie eksportu dóbr i usług oraz inwestycji. Aby inicjatywa ta miała szanse powodzenia, musi jednak zdobyć przychylność społeczeństw, w których będzie realizowana. Brak poparcia obywateli nie będzie motywował polityków do zacieśniania więzów gospodarczych i politycznych z Chinami. Dlatego jednym z najbardziej istotnych celów publikacji była diagnoza postrzegania przez Polaków Inicjatywy Pasa i Szlaku, chińskich inwestycji oraz produktów.

Aby zrealizować powyższy cel, na potrzeby pracy przeprowadzono badanie ankietowe dotyczące wyżej wymienionych aspektów związanych z Inicjatywą Pasa i Szlaku. Realizacja tego celu publikacji została wsparta badaniem empirycznym, w którym dokonano weryfikacji wyszczególnionych poniżej hipotez.

Hipoteza 1: Polacy są przychylnie nastawieni do Inicjatywy Pasa i Szlaku.

Hipoteza 2: Polacy lepiej postrzegają chińskie inwestycje typu *greenfield* niż przejęcia polskich firm.

Hipoteza 3: Polacy mają lepszą opinię na temat towarów konkretnych marek chińskich niż ogólnie na temat produktów z tego kraju.

Analiza danych z przeprowadzonego badania empirycznego, studia przypadku chińskich inwestycji w Polsce oraz analiza danych dotyczących handlu i studia literaturowe umożliwiły wysnucie wniosków, które zostały opisane w zakończeniu do niniejszej publikacji. Autorzy mają nadzieję, że książka ta wyjaśni szereg wątpliwości dotyczących Inicjatywy Pasa i Szlaku, pomoże w zrozumieniu złożonych problemów związanych z realizacją tego przedsięwzięcia, uzmysłowi możliwości, jakie chińska koncepcja otwiera przed światem, a zwłaszcza regionem euroazjatyckim, i jakie ewentualne zagrożenia ze sobą niesie.

1. Geneza i rozwój Inicjatywy Pasa i Szlaku oraz jej znaczenie w polityce i gospodarce Chińskiej Republiki Ludowej

1.1. Wcześniejsze formy gospodarczej ekspansji zagranicznej ChRL

Rozwój gospodarczy Chin w ciągu ostatnich ponad 40 lat zadziwił świat, zachęcając badaczy do bliższej analizy związku między tym rozwojem a otwieraniem się chińskiej gospodarki i do zastanowienia się nad drogą, jaką przeszła Chińska Republika Ludowa od początku swojego istnienia po dzisiejszy pełny udział w procesach globalizacji gospodarczej.

Przyglądając się polityce władz chińskich w odniesieniu do gospodarczej ekspansji zagranicznej, a szczególnie wobec interesujących nas zewnętrznych inwestycji bezpośrednich tego kraju, można wyróżnić kilka etapów realizacji tej polityki:

- etap restrykcji (do 1978 r.),
- etap inicjacji i ułatwień (1978–1991),
- etap formalizacji oraz wspierania (1992–2001),
- etap ekspansji i zachęcania – Going Global 1.0 (2002–2012),
- etap Going Global 2.0 oraz Inicjatywa Pasa i Szlaku (od 2013 r.).

Pierwsze cztery etapy to stopniowe otwieranie się Chin na gospodarczą ekspansję zagraniczną. Ostatni etap wiąże się z Inicjatywą Pasa i Szlaku i zostanie omówiony w następnej części rozdziału.

1.1.1. Etap restrykcji

Od momentu powstania Chińskiej Republiki Ludowej w 1949 roku zewnętrzne relacje gospodarcze tego kraju przez pierwszych 30 lat jego istnienia nie były znaczące. Podobnie jak w przypadku innych gospodarek z dużymi wewnętrznymi rynkami zbytu, wielkość handlu zagranicznego w porównaniu z krajową aktywnością gospodarczą była niewielka. W latach 50. XX wieku udział chińskiego eksportu w eksporcie światowym wynosił tylko około 1%¹. Znaczenie handlu zagranicznego dla gospodarki chińskiej było jednak znacznie większe, niż wskazywała na to jego wielkość. Szczególnie import stanowił ważne uzupełnienie brakujących surowców i żywności. Głównymi partnerami handlowymi ChRL były kraje bloku komunistycznego. W latach 50. XX wieku obok surowców i żywności Chiny importowały ze Związku Radzieckiego także sprzęt oraz wyposażenie całych fabryk wraz z liniami technologicznymi. Miało to umożliwić realizację Pierwszego Planu Pięcioletniego 1953–1957. Równocześnie, by spłacić zaciągnięte kredyty, eksportowano z Chin żywność. Przełom lat 50. i 60. XX wieku przyniósł znaczący spadek handlu, a lata 60. – lata wielkiego głodu i rewolucji kulturalnej – to okres izolacji Chin i realizowania polityki samowystarczalności. Kontakty z krajami trzecimi ograniczone były do minimum, szczególnie w okresie rewolucji kulturalnej.

Dopiero lata 70. przyniosły wzrost handlu. Miały na to wpływ wydarzenia natury politycznej. Jeszcze w okresie rządów Mao Zedonga w 1971 roku władze Chińskiej Republiki Ludowej zostały uznane przez ONZ za legalny rząd chiński, a wkrótce stały się członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ, zastępując w tej roli dotychczasowego członka, jakim była Republika Chińska na Tajwanie. Był to pierwszy przełomowy moment, w którym nastąpiło odejście od polityki samowystarczalności i wejście na rynek kapitalistyczny. W latach 1971–1974 wymiana zagraniczna Chin wzrosła ponad trzykrotnie, jednak nadal jej rola nie była znacząca. W 1978 roku, czyli w momencie rozpoczęcia chińskich reform, udział eksportu Chin w światowym eksporcie był nawet niższy niż w latach 50. i wynosił 0,7%².

¹ W 1950 r. udział eksportu Chin w światowym eksporcie równy był 1%, w 1957 r. – 1,4%. Por. *China in the Era of Deng Xiaoping: A Decade of Reform*, eds. M. Ying-Mao Kau, S.H. Marsh, Routledge, London–New York 2015, s. 124–155.

² *Ibidem*.

1.1.2. Etap inicjacji i ułatwień

Inicjatorem pierwszych reform zmierzających do otwarcia Chin na świat w latach 70. XX wieku był ówczesny premier Chin Zhou Enlai. To on przygotował już w 1963 roku tzw. Program Czterech Modernizacji³, który stał się podstawą reform podjętych w końcu lat 70. (już po śmierci Mao Zedonga) przez Deng Xiaopinga, uznanego powszechnie za największego chińskiego polityka XX wieku. To właśnie zainicjowane w 1978 roku przez Deng Xiaopinga reformy miały zasadniczy wpływ na chińską gospodarkę i jej otwarcie. Ogromne zmiany, jakie dokonały się w gospodarce chińskiej od czasu podjęcia reform gospodarczych i transformacji wewnętrznej w 1978 roku, pociągnęły za sobą równocześnie zmiany w relacjach zewnętrznych Chin. Zaczęto realizować tzw. politykę „otwartych drzwi” (*gaige kaifang*). Szukano nowych rozwiązań i modeli rozwojowych wśród czterech gospodarczych „tygrysów”, tj. Korei Południowej, Tajwanu, Singapuru i Hongkongu. Szczególnie model singapurski, mimo ogromnych różnic między Chinami i tym państwem-miastem, odpowiadał chińskiemu przywódcom. Zaczęto wówczas mówić o azjatyckim modelu państwa rozwojowego i o „socjalistycznej gospodarce rynkowej” oraz używać określenia „socjalizm o chińskiej specyficie”. Słynne stało się powiedzenie Deng Xiaopinga: „Nieważne, czy kot jest biały, czy czarny, byleby łapał myszy”. Gospodarka chińska w dużym stopniu zawdzięcza swój rozwój napływowi zagranicznych inwestycji bezpośrednich. To wraz z kapitałem zagranicznym do Chin napływały z Zachodu nowoczesne technologie, rozwiązania organizacyjne, marketingowe itd. Do końca XX wieku napływające ZIB wraz z eksportem i intensywnymi inwestycjami infrastrukturalnymi były głównym napędem gospodarki.

Ważnym wydarzeniem było podjęcie na III plenum Komitetu Centralnego (KC) Komunistycznej Partii Chin (KPCh) w grudniu 1978 roku decyzji o tworzeniu administracyjnie wydzielonych obszarów gospodarki rynkowej, tzw. specjalnych stref ekonomicznych (SSE), które dzięki ułatwieniom finansowo-podatkowym i różnym preferencjom miały przyciągnąć obcy kapitał inwestycyjny. Pierwsze cztery strefy powstały w szczególnych miejscach: dwie z nich (Shenzhen i Zhuhai) przylegały odpowiednio do Hongkongu i Makau – kolonii brytyjskiej i portugalskiej z gospodarką rynkową, trzecia (Shantou) to obszar mający

³ J. Spence, *Search for Modern China*, Norton, New York 1990, s. 653–681.

silne związki z chińską diasporą, szczególnie z ludnością Hongkongu, a czwartą (Xiamen) ulokowano naprzeciwko Tajwanu. Miało to ułatwić Chinom dostosowywanie się do gospodarki rynkowej⁴. W styczniu 1979 roku Chiny nawiązały oficjalne stosunki dyplomatyczne z USA, a już od początku lat 80. otworzyły się na zagraniczny kapitał, by wkrótce stać się największym jego odbiorcą wśród krajów rozwijających się. Jeśli chodzi o odpływ kapitału w formie ZIB, to był on w tym czasie znikomy. Zgodnie ze statystykami Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD), organu pomocniczego ONZ, w latach 1982–1991 średnioroczny odpływ kapitału wynosił jedynie około 54 mln USD. Dopiero w 1989 roku pojawiły się pierwsze uregulowania administracyjne umożliwiające chińskim przedsiębiorstwom dokonywanie inwestycji zagranicznych w obcych walutach. W tamtym okresie jedynie kilku dużym państwowym przedsiębiorstwom zajmującym się handlem zagranicznym umożliwiono inwestowanie za granicą⁵.

Okres od drugiej połowy lat 80. do 1992 roku to czas kryzysu politycznego. Zajścia na placu Tiananmen 4 czerwca 1989 roku nieco ostudziły relacje krajów trzecich z Chinami i spowolniły prorynkowe reformy w Państwie Środka. Dopiero słynna „wiosenna podróż” Deng Xiaopinga na południe do Kantonu, Shenzhen, Zhuhai i Szanghaju w 1992 roku i jego liczne wystąpienia nawołujące do powrotu na ścieżkę prorynkowych reform spowodowały ich wznowienie i przyspieszenie. Deng Xiaoping radził jednocześnie Chińczykom, by „przekraczając rzekę, czuli kamienie”. Zalecał więc rozsądek i umiar, stopniowe dokonywanie zmian w kraju. To on też sformułował zasadę „jeden kraj, dwa systemy”, nawiązującą do sytuacji Hongkongu i Makau, które na bazie porozumień z kolonizatorami, czyli Wielką Brytanią i Portugalią, miały zostać włączone do terytorium Chin jako obszary autonomiczne⁶. Kraj zaczął dynamicznie wkraczać na światową scenę gospodarczą, a – jak wyżej

⁴ Y. Sung, *The China – Hong Kong Connection. The Key to China Open Door Policy*, Cambridge University Press, Cambridge 1991, s. 5–13.

⁵ L. Yushan, *China's Go Out Policy. A Review on China's Promotion Policy for Outward Foreign Direct Investment from a Historical Perspective*, Working Paper, No. 244, Centre for Economic and Regional Studies HAS Institute of World Economics, Philadelphia 2018, s. 1–44.

⁶ Nastąpiło to w 1997 r. w odniesieniu do Hongkongu i w 1999 r. w odniesieniu do Makau.

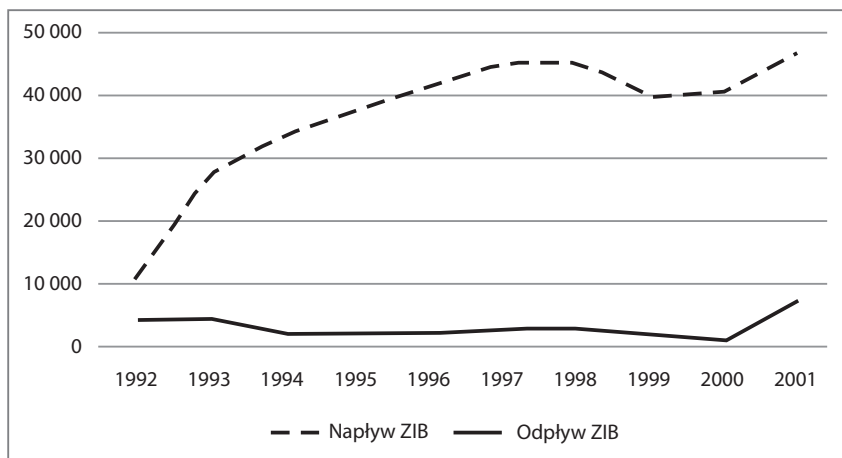
już podkreślono – eksport i inwestycje stały się podstawą jego rozwoju gospodarczego. Głoszono hasła „więcej rynku, mniej państwa”.

1.1.3. Etap formalizacji oraz wspierania zagranicznych inwestycji bezpośrednich chińskich przedsiębiorstw (1992–2001)

Od 1992 roku, po wspomnianej „wiosennej podróży” Deng Xiaopinga rozpoczął się etap formalizacji i wspierania zewnętrznych inwestycji bezpośrednich Chin. Polityka wspierania ZIB dokonywanych przez chińskie przedsiębiorstwa jest jedną z najbardziej rozbudowanych wśród krajów rozwijających się. Już w latach 1991–1997 z sektorów strategicznych, takich jak: górnictwo, energetyka, przemysł motoryzacyjny, elektronika, przemysł maszynowy, stalowy, chemiczny, farmaceutyczny, transport, budownictwo i lotnictwo, Rada Państwa wybrała 120 największych firm, którym udzielono specjalnych przywilejów, tak aby mogły uzyskać przewagę konkurencyjną na rynku światowym. Sektory te miały utworzyć drogę do internacjonalizacji chińskich firm. W latach 90. rozpoczęła się ekspansja międzynarodowa przedsiębiorstw z sektora surowcowego, np. zakup przez China National Petroleum Corporation (CNPC) udziałów w lokalnych koncernach naftowych w Kazachstanie, Sudanie i Wenezueli.

Szczególnie ważny dla Chin był przełom XX i XXI wieku, kiedy u władzy znalazł się premier Zhu Rongji; przewodniczącym ChRL był wówczas Jiang Zemin. To oni doprowadzili do dalszego otwarcia Chin na świat, proponując strategię Going Global, nazywaną też polityką Going Out. Otwarte wcześniej na zagraniczny kapitał Chiny same zaczęły teraz intensywnie inwestować za granicą. Oficjalnie oparto rozwój gospodarczy na trzech filarach otwartej gospodarki: napływie ZIB do Chin, handlu zagranicznym i inwestycjach chińskich za granicą. Podczas gdy napływające do Chin inwestycje bezpośrednie charakteryzowały się wysokim tempem wzrostu, te odpływające ciągle jeszcze były nieznaczne (por. rys. 1.1).

To za kadencji Zhu Rongji zaczęto dostrzegać problem ogromnego zróżnicowania rozwojowego między wschodem a zachodem Chin. Rozwijające się dynamicznie regiony nadmorskie znacząco wyprzedzały prowincje zachodnie Chin (por. tab. 1.1). Dlatego też premier Zhu zaproponował w 1999 roku strategię Go West. Miała ona na celu aktywizację gospodarczą zachodnich prowincji Chin i tym samym zmniejszenie



Rysunek 1.1. ZIB Chin – napływ i odpływ w latach 1992–2001 (w mln USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: UNCTADSTAT, <http://unctadstat.unctad.org> (dostęp: 11.05.2020).

Tabela 1.1. PKB *per capita* w wybranych prowincjach Chin (w USD)

| Prowincja (pozycja w rankingu w 2018 r.) | 2000 | 2010 | 2018 |
|---|-------|--------|--------|
| Pekin (1) | 2 914 | 10 910 | 21 269 |
| Szanghaj (2) | 3 584 | 11 238 | 20 375 |
| Tianjin (3) | 2 096 | 10 783 | 18 226 |
| Jiangsu (4) | 1 421 | 7 806 | 17 381 |
| Guangdong (7) | 1 538 | 6 608 | 12 956 |
| Gansu (31) | 499 | 2 380 | 4 725 |
| Yunnan (30) | 576 | 2 327 | 5 595 |
| Guizhou (29) | 333 | 1 938 | 6 215 |

Źródło: opracowanie własne na podstawie: National Bureau of Statistics of China, <http://www.stats.gov.cn> (dostęp: 15.03.2020).

dysproporcji rozwojowych między nimi a prowincjami nadmorskimi. Na prowincje zachodnie przypada ponad 70% powierzchni Chin i około 20% ludności. W 2002 roku PKB *per capita* na zachodzie Chin wynosił 663 USD, podczas gdy w prowincjach nadmorskich 1704 USD (2,5 razy więcej). Dane z 2018 roku pokazują, że dysproporcje nieco się zmniejszyły

i wynoszą 1:2. Gdy porównamy prowincję o najniższym wskaźniku PKB *per capita* w 2000 roku z tą o najwyższym wskaźniku, to różnica między nimi była prawie 9-krotna, w 2018 roku – już tylko 4,5-krotna.

Strategia Go West, zapoczątkowana w pierwszych latach bieżącego stulecia, bez wątpienia była jednym z elementów inspirujących kilkanaście lat później przyszłego przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga do koncepcji One Belt, One Road. Szczególnie lądowy Nowy Jedwabny Szlak, czyli Ekonomiczny Pas Jedwabnego Szlaku, ma pomóc w rozwoju gospodarczym zachodnich prowincji Chin.

Okres rządów premiera Zhu Rongji to też czas wejścia Chin w 2001 roku do Światowej Organizacji Handlu. Strategia Going Global i członkostwo w WTO w 2001 roku były głównymi impulsami do rozpoczęcia inwestycji za granicą. To wówczas chińskie przedsiębiorstwa otrzymały wsparcie ze strony władz, z jednej strony dla zapewniania dostaw surowców oraz z drugiej – eksportu swoich produktów.

1.1.4. Etap ekspansji i zachęcania (2002–2012)

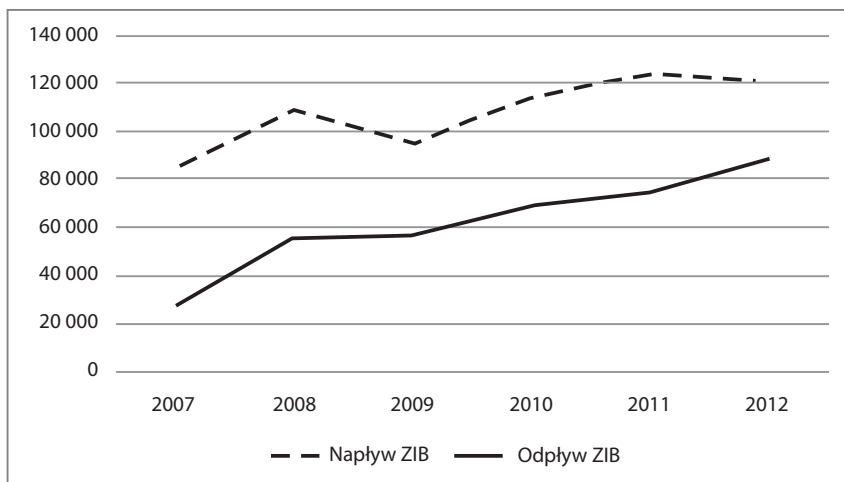
Od 2001 roku zagraniczne inwestycje chińskich przedsiębiorstw zaczęły być zauważalne, a po wdrożeniu reformy kursu walutowego w 2005 roku, kiedy to Chiny pozwoliły na stopniową aprecjację swojej waluty, do czego zobowiązały się, przystępując do WTO, systematycznie rosły⁷. Do 2007 roku chińskie inwestycje zagraniczne osiągnęły ponad 26,5 mld USD, co stanowiło odpowiednio 1,22% światowych wypływających ZIB i 9,6% – inwestycji wypływających z krajów rozwijających się⁸. Aprecjacja juana, rozwój rynku kapitałowego i rosnąca siła chińskich przedsiębiorstw oraz rewizja prawa w odniesieniu do ograniczeń dewizowych w Chinach⁹ w 2008 roku spowodowały wzrost chińskich inwestycji bezpośrednich za granicą do ponad 55 mld USD (por. rys. 1.2). Jednym z czynników dynamicznego wzrostu zewnętrznych inwestycji bezpośrednich była również rosnąca konkurencja na chińskim rynku. Ona też przyczyniała się do poszukiwania przez chińskie przedsiębiorstwa

⁷ Aprecjację juana przystopowano na prawie dwa lata w trakcie globalnego kryzysu finansowego.

⁸ UNCTADSTAT, <http://unctadstat.unctad.org> (dostęp: 11.05.2020).

⁹ *Foreign Exchange Control Regulations of the People's Republic of China (Amended in 2008)*, „Invest in China”, 5.08.2008, <http://www.fdi.gov.cn> (dostęp: 13.05.2020).

lokalizacji poza Chinami. W 2009 roku wzrost chińskich ZIB był jeszcze większy – Chiny stały się szóstym największym bezpośrednim inwestorem zagranicznym na świecie. W 2012 roku były już na trzeciej pozycji z rocznymi inwestycjami bezpośrednimi w wysokości ponad 87 mld USD (por. rys. 1.2).



Rysunek 1.2. Zagraniczne inwestycje bezpośrednie Chin w latach 2007–2012 (w mln USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: UNCTADSTAT, <http://unctadstat.unctad.org> (dostęp: 11.05.2020).

Zachętą do inwestycji zagranicznych był też po 2007 roku i wybuchu globalnego kryzysu finansowego z lat 2007–2009 (nazywanego często Wielką Recesją) spadek wartości licznych przedsiębiorstw w wielu krajach rozwiniętych gospodarczo. Dynamicznie rozwijające się w tym czasie przedsiębiorstwa, zachęcane i wspierane przez władze swojego kraju, dokonywały zakupów przecenionych w krajach dotkniętych kryzysem firm. W 2010 roku firma COSCO wydzierżawiła port handlowy w Pireusie, by w późniejszym okresie po jego sprywatyzowaniu odkupić 67% udziałów, a w Szwecji chiński koncern samochodowy Geely wykupił Volvo, sztandarową szwedzką firmę (będącą co prawda wówczas już własnością Forda). To dwie z wielu znaczących chińskich transakcji na świecie (zob. podrozdział 3.2). Jednak globalny kryzys finansowy 2007–2009 pokazał, że chiński model prowadzenia biznesu pozwolił

Prof. dr hab. Ewa Oziewicz jest przewodniczącą Rady Naukowej Centrum Studiów Azji Wschodniej UG oraz Rady Naukowej ogólnopolskiego półrocznika naukowego poświęconego tematyce Azji Wschodniej – „Gdańskich Studiów Azji Wschodniej”. Jest autorką i współautorką ponad stu publikacji z zakresu międzynarodowych stosunków ekonomicznych, z czego znakomita część dotyczy problematyki gospodarczej Azji Południowo-Wschodniej i Chin. Reprezentowała środowisko akademickie Pomorza na Światowej Wystawie EXPO 2010 w Szanghaju.

Dr Tomasz Bieliński jest autorem kilkunastu publikacji naukowych na temat gospodarki Chin. W latach 2014–2016 odbył staże w Beijing Institute of Technology w Pekinie oraz (w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku) na Shanghai International Studies University. W 2008 r. brał udział w projekcie otwarcia fabryki w Kantonie. Od 2004 r. trenuje sztuki walki, w tym chińskie wushu (kung-fu).

Dr Tomasz Michałowski jest autorem lub współautorem kilkudziesięciu publikacji z obszaru szeroko pojętych międzynarodowych stosunków ekonomicznych. Interesuje się takimi tematami, jak: międzynarodowa integracja gospodarcza, zagraniczne inwestycje bezpośrednie, globalna nierównowaga płatnicza, zróżnicowanie rozwojowe w gospodarce światowej. Wśród jego publikacji znajdują się m.in. artykuły poświęcone relacjom gospodarczym Chin z regionem Afryki.

Autorzy książki są pracownikami Zakładu Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych w Katedrze Biznesu Międzynarodowego na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Gdańskiego.



ISBN 978-83-8206-172-7